

بسمه تعالی

دانشگاه صنعتی شریف

امام و انقلاب دوم

بررسی واقعی اشغال سفارت امریکا در ایران در ۱۳ آبان سال ۱۳۵۸ و دیدگاه
امام خمینی در رابطه با این موضوع

استاد مربوطه:

دکتر ملکی

اندیشه‌ی سیاسی امام

ترم پاییز - زمستان ۸۴

نگارنده:

مجید عینیان

۸۲۱۹۳۱۰۳

فهرست

فهرست	۳
مقدمه	۱
اشغال سفارت امریکا در ایران، ۱۳ آبان ۱۳۵۸	۱
اثرات داخلی و خارجی واقعه	۴
اثرات داخلی واقعه	۴
اثرات خارجی واقعه	۴
بررسی نظرات امام در مورد واقعه	۵
زمینه‌های فکری اشغال سفارت امریکا و نقش امام در این زمینه‌ها	۵
زمینه‌های تاریخی ضد امریکایی	۶
زمینه‌های کوتاه مدت واقعه	۸
عکس‌العمل امام در مورد واقعه‌ی اشغال سفارت امریکا	۱۰
مذاکره	۱۲
احتمال جنگ بین ایران و امریکا و نظر امام در این مورد	۱۳
شروط آزادی گروگان‌ها	۱۵
پایان ماجرا	۱۶
پیشنهاد	۱۷
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۱۸
منابع	۱۹

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران تاریخی پرفراز و نشیب داشته است، چه قبل از رسیدن به پیروزی و چه بعد از آن در این میان نقش امام خمینی اساساً پایه‌ریزی و به نتیجه رساندن این انقلاب بوده است و به هیچ وجه قابل اغماض نمی‌باشد. انقلاب ایران با پیروزی ۲۲م بهمن وارد مرحله‌ای دیگر شد. کمتر از یک سال بعد اتفاقی افتاد که اثرات آن در روند ادامه‌ی حرکت انقلاب بسیار مهم می‌باشد. دانشجویانی که خود را «دانشجویان پیرو خط امام» می‌نامیدند سفارت امریکا در تهران را در اعتراض به پذیرش شاه توسط امریکا اشغال کردند و تمام کارکنان آن را به گروگان گرفتند. حرکتی که باعث سقوط دولت موقت شد، روابط ایران با امریکا را قطع کرد که اثراتش همچنان باقی است و مسیر سیاست خارجه‌ی ایران را به گونه‌ای دیگر رقم زد. در این میان نظر امام به عنوان رهبر انقلاب ایران چه بود؟ آیا امام این حرکت را تأیید کردند؟ نظر ایشان در مورد اتفاقات ادامه‌ی روند به چه گونه بود؟ آیا این ادعای دانشجویان که پیرو خط امام هستند مورد تأیید امام بود و آیا امام این دانشجویان را پیرو خط خود می‌دانست؟ در این نوشته سعی داریم به این سوالات پاسخ دهیم. آنچه در این نوشتار خواهد آمد بررسی آنچه که اتفاق افتاد و نظر امام خمینی در مورد آن است و درست یا نادرست بودن تصمیمات گرفته شده پیرامون واقعه و نیز خود واقعه از نظر نگارنده مورد توجه نمی‌باشد.

اشغال سفارت امریکا در ایران، ۱۳ آبان ۱۳۵۸

در روز ۱۳ آبان ۱۳۵۸ (حدود ۸ ماه پس از پیروزی انقلاب) قرار بود تظاهراتی به منظور برزگداشت شهادت شهدای ۱۳ آبان ۵۷ از سوی دانشجویان مسلمان دانشگاه‌ها برگزار شود و چون مسأله‌ی سفر شاه به امریکا پیش آمده بود قرار شد این تظاهرات به سوی سفارت امریکا انجام گیرد تا نسبت به پناه دادن امریکا به شاه، عامل جنایت ۱۳ آبان ۵۷، اعتراضی صورت

گیرد. چند هزار تن از دانشجویان و دانش‌آموزان در این روز دست به راهپیمایی زدند.^۱ ساعت ۱۰ صبح^۲ عده‌ای از دانشجویان که از قبل طرح حمله به سفارت را ریخته بودند در حال تظاهرات نزدیک سفارت شده از دیوارها بالا رفتند که با همراهی سایر دانشجویان به حدود ۳۰۰-۴۰۰ تن رسیدند و تصرف کامل همه‌ی ساختمان‌ها ۲ الی ۳ ساعت بطول انجامید.^۳ این دانشجویان بازوبندی به دست و عکس امام به سینه داشتند، خبری بر روی تلکس خبرگزاری‌ها می‌رود که تا سالها اثراتش باقی می‌ماند: «سفارت آمریکا در تهران اشغال شد».^۴ تصرف سفارت - که همراه با گروگانگیری تمام کارکنان سفارت بود - چنانچه خود دانشجویان بعدها گفتند برای مدت بسیار کوتاهی برنامه‌ریزی شده بود و انتظار نمی‌رفت ادامه یابد^۵ ولی آنچه در عمل اتفاق افتاد ۴۴۴ روز گروگانگیری بود که پیامدهای بسیاری در داخل و خارج از کشور داشت.

فردای روز اشغال سفارت آمریکا مهندس بازرگان رئیس دولت موقت ایران استعفا داد و این استعفا توسط امام خمینی پذیرفته شد. امام وظیفه‌ی اداره‌ی کشور را به شورای انقلاب سپرد. شورای امنیت در آخرین روزهای سال ۱۹۷۹ میلادی با ۱۱ رأی موافق و بی هیچ مخالفی و با امتناع روسیه و چک‌واسلواکی از رأی دادن تصویب کرد که ایران باید تا هفتم ژانویه (۱۸ دی

^۱ انقلاب و تنازع بقا (پژوهشی در زمینه‌ها و پیامدهای اشغال سفارت آمریکا در تهران ۱۳ آبان سال

۱۳۵۸) عمادالدین باقی، موسسه‌ی چاپ و نشر عروج، تهران ۱۳۷۶ ص ۲۵

^۲ ۴۴۴ روز؛ وقایع نگاری تسخیر لانه جاسوسی، محمدحسن روزی طلب، مرکز اسناد انقلاب اسلامی

^۳ <http://www.irdc.ir/article.asp?id=75> نویسنده‌ی کتاب انقلاب و تنازع بقا ساعت

رسیدن دانشجویان به سفارتخانه را ۹ صبح به وقت تهران و ۵ صبح به وقت واشنگتن می‌داند. که ساعت

واشنگتن و تهران ذکر شده با هم هماهنگی ندارند. (فاصله‌ی زمانی تهران و واشنگتن برابر هشت و نیم

ساعت می‌باشد.) ولی در مقاله‌ی ۴۴۴ روز ساعت ۱۰ صبح ذکر شده است.

^۴ باقی ص ۲۵

^۵ روزی طلب

^۶ باقی ص ۲۹

۵۸)، گروگان‌ها را آزاد کند و اگر در این مهلت گروگان‌ها آزاد نشوند، شورای امنیت قطعنامه‌ی شدیدتری صادر می‌کند. گروگان‌ها آزاد نشدند و شورای امنیت دوبار تصویب قطعنامه را به تعویق انداخت و در نهایت در ۲۲ دی ماه ۵۸ (۱۳ ژانویه ۱۹۸۰) شورای امنیت بنا به پافشاری ایالت متحده برای تصویب درخواست ایالت متحده مبنی بر تحریم اقتصادی ایران تشکیل جلسه داد. پس از چندین ساعت بحث و بررسی، انگلستان، نروژ، پرتغال و فرانسه از قطعنامه‌ی آمریکا حمایت کرده بنگلادش و مکزیک رأی ممتنع و چک واسلواکی رأی مخالف می‌دهند و در نهایت شوروی با استفاده از حق وتو، قطعنامه آمریکا را به بایگانی شورای امنیت می‌سپارد. ایالت متحده می‌گوید که یک طرفه به قطعنامه عمل خواهد کرد. روز ۲۸ و ۲۹ آبان دانشجویان برای نشان دادن اهداف انسانی خود گروگان‌های زن و سیاه‌پوست را آزاد می‌کنند.^۱

در ۱۵۶مین روز ادامه‌ی گروگانگیری و دقیقاً یک روز پس از اینکه دانشجویان برای ادای دین خود به ارزش‌های انسانی و دینی مراسم روز عید پاک را با حضور ۳ کشیش آمریکایی اجرا کردند کارتر رئیس جمهور وقت آمریکا روابط ایران و آمریکا را قطع کرد. قطع ارتباطی که تاکنون ادامه دارد.

با ادامه‌ی ماجرا آمریکا که تمام راه‌های دیپلماتیک رسمی و غیر رسمی را آزموده بود و هیچ کدام از این روش‌ها راه به جایی نبرده بودند با ریختن یک طرح حساب‌شده‌ی نظامی تصمیم به نجات گروگان‌ها گرفت. این عملیات که به اسم رمز «پنجه‌ی عقاب» شناخته می‌شود در اثر طوفان شن در بیابان طبس به شکست انجامید و آمریکا با وجود تمام قدرت نظامی‌اش از این روش نیز راه به جایی نبرد.

سرانجام این واقعه‌ی تاریخی با مذاکرات الجزایر و انتشار بیانیه‌های موسوم به بیانیه‌های الجزایر که شامل یک سری مباحث مالی - حقوقی می‌شد پایان یافت و گروگان‌ها پس از ۴۴۴ روز خاک ایران را به قصد آمریکا ترک کردند.

^۱ روزی طلب

اثرات داخلی و خارجی واقعه

مهمترین اثر این واقعه قطع روابط ایران و آمریکا بود و در واقع دیگر اثرات نتیجه‌ی مستقیم یا غیرمستقیم این قطع ارتباط می‌باشد. این اثرات را می‌توان در دو بخش اثرات داخلی و خارجی مورد توجه قرار داد.

اثرات داخلی واقعه

- ✓ قطع ارتباط آمریکا و ایران و عملی شدن ایده‌ی بریدن دست استعمارگران نو از کشور
- ✓ تحریم اقتصادی ایران
- ✓ استعفای دولت موقت دکتر بازرگان
- ✓ افشای اسناد سفارت و افشای ارتباط برخی از افراد داخلی با سازمان جاسوسی آمریکا (سیا)

اثرات خارجی واقعه

- ✓ اعمال فشارهای بین‌المللی بر ایران
- ✓ تحقیر آمریکا
- ✓ تغییر نتیجه‌ی انتخابات آمریکا به نفع ریگان نماینده‌ی حزب جمهوری خواه
- ✓ تجاوز رژیم بعثی صدام حسین به ایران و آغاز ۸ سال جنگ تحمیلی
- ✓ حمایت بین‌المللی از صدام در جنگ
- ✓ به انزوا کشیده شدن ایران در جهان از جنبه‌ی سیاسی و اقتصادی

بررسی نظرات امام در مورد واقعه

سفارت آمریکا را دانشجویانی اشغال کردند که خود را دانشجویان پیرو خط امام می‌نامیدند. در نتیجه عملاً سرچشمه‌های فکری این اقدام به نظرات امام خمینی باز می‌گشت. همچنین عملکرد و تصمیمات امام پس از وقوع گروگانگیری نیز به عنوان موثرترین فرد حکومت جمهوری اسلامی اثرات مهمی بر ادامه‌ی واقعه نیز داشت.

زمینه‌های فکری اشغال سفارت آمریکا و نقش امام در این زمینه‌ها

زمینه‌های فکری این اقدام را می‌توان به دو بخش طولانی مدت (قبل از انقلاب) و کوتاه مدت (بعد از انقلاب) تقسیم نمود. مردم ایران در طی نهضت انقلابی خود همواره بر نظام سرمایه‌داری به روش امریکایی تاخته‌اند و این سیستم اجتماعی-اقتصادی-سیاسی را قبول نداشته‌اند (خواست شاه پیاده‌سازی کامل این سیستم در ایران بود). همین زمینه‌ی ضدامپریالیستی اصلی‌ترین مشکل ایرانیان با حکومت آمریکا بود. دیگر عامل وقوع این اقدام دانشجویان اوضاع سیاسی جهان از جمله پذیرش شاه از طرف حکومت آمریکا بود. دانشجویان همچنین می‌خواستند صدای خود و انقلاب را به جهانیان برسانند (با توجه به تبلیغات اطلاعاتی بالایی که آمریکا داشت این انقلاب به شیوه‌ای مناسب به جهانیان شناسانده نشده بود).^۱

^۱ خانم معصومه ابتکار در کتاب خود، تسخیر، بارها به این هدف دانشجویان اشاره نموده‌اند و دلیل مصاحبه‌های فراوان دانشجویان و برنامه‌های تلویزیونی پخش مستقیم نیز همین شناساندن انقلاب به جهانیان بوده است. در ضمن به این امر نیز اعتراف کرده‌اند که باز تحت تأثیر همین عوامل تبلیغاتی آمریکا در واقع صدای دانشجویان به طرز مناسبی به گوش جهانیان نرسیده است. و همین نیز دلیل نگارش کتاب تسخیر شده است. (کتاب تسخیر به زبان انگلیسی نگارش شده است و سپس به فارسی ترجمه شده است).

زمینه‌های تاریخی ضدامریکایی

امام خمینی (ره) در طول نهضت انقلابی خود بارها و بارها از آمریکا به عنوان دشمن بزرگ ملت ایران نام برده بود و در واقع همانقدر که با شاه مبارزه می‌نمود به مبارزه با آمریکا نیز می‌پرداخت حتی جایی که به جز آمریکا کشورهای دیگری چون اسرائیل، انگلیس و شوروی نیز مطرح شده‌اند امام ابتدا از آمریکا نام می‌برند که از آن جمله می‌توان به بیانات ایشان در جمع اصناف و طلاب تهران در مورد لایحه‌ی انجمن‌های ایالتی در تاریخ نهم آذر سال ۱۳۴۱ اشاره نمود.^۱ حتی در خیلی موارد اعتراض امام به شاه به سبب پیروی شاه از سیاست‌های غاصبانه‌ی آمریکا بوده است. مهمترین نظر تاریخی امام در مورد آمریکا نیز از همان سال‌های آغازین نهضت انقلاب اسلامی عنوان شده است که امام در پیامی خطاب به روحانیون و ملت ایران در مخالفت با لایحه‌ی کاپیتولاسیون در تاریخ چهارم آبان ۱۳۴۳ می‌فرمایند:

دنیا بدانند که هر گرفتاری‌ای که ملت ایران و ملل مسلمین دارند از اجانب است؛

از امریکا است. ملل اسلام از اجانب عموماً و از امریکا خصوصاً متنفر است.^۲

امام این جمله را که تمام گرفتاری‌های ما از آمریکا است به کرات تکرار نموده است. در این پیغام امام همچنین حمایت آمریکا از اسرائیل و دیگر خطرات آن برای اسلام و ملت ایران را برشمرده است. امام قبل از انقلاب بارها جنایات شاه را جنایات آمریکا معرفی کرده است که به طور نمونه در مورد وقایع ۲۹ بهمن ۱۳۵۶ تبریز در پیامی خطاب به ملت ایران در تاریخ چهارم فروردین سال پنجاه و هفت به مناسبت اربعین شهدای این واقعه می‌فرمایند:

^۱ صحیفه‌ی امام جلد ۱ ص ۱۰۱

^۲ صحیفه‌ی امام جلد ۱ ص ۴۱۱

... و هنوز چشم‌ها گریان و دل‌ها بریان است برای یک قتل عمومی که دست
امریکا و سایر اجانب از آستین شاه بیرون آمده و ملت را به عزای دیگر
می‌نشانند.^۱

با توجه به این آگاهی که مقصر تمام مشکلات مسلمین و ایرانیان، امریکا است امام بارها
خواستار رهایی از یوغ استعمار (نوی) امریکا شده بود و هدف نهایی انقلاب را رهایی از آن
معرفی کرده بود. نمونه‌ی آن سخنرانی امام در جمع دانشجویان در تاریخ ۱۷ مهر ماه سال
۱۳۵۷ می‌باشد.

ما نمی‌خواهیم/امریکا سرپرست ما باشد، ما نمی‌خواهیم همه‌ی منافع این ملت را
امریکا ببرد.^۲

تا امریکا نرود و تا دست این ابرقدرت‌ها از روی مملکت ما برداشته نشود، ما
نهضتمان برقرار است و فریادمان هم برقرار است و کارها را ما انجام می‌دهیم و
انشاء الله موفق خواهیم شد.^۳

و در واقع به صورت مستقیم امر به قطع ارتباط با امریکا پس از به دست‌گیری حکومت
نموده است. و اینکه آیت‌الله موسوی خوئینی‌ها قبل از اقدام دانشجویان بدون اینکه امام را در
جریان بگذارد به دانشجویان اطمینان می‌دهد که امام با این حرکت موافق خواهد بود^۴ نشان‌گر

^۱ صحیفه‌ی امام جلد ۳ ص ۳۵۹

^۲ صحیفه‌ی امام جلد ۳ ص ۴۹۵

^۳ صحیفه‌ی امام جلد ۳ ص ۴۹۷

^۴ روایت محمد موسوی خوئینی‌ها از تسخیر سفارت آمریکا، روزنامه‌ی شرق شماره‌ی ۶۱۵ سه‌شنبه ۱۰

آبان ۱۳۸۴ <http://www.sharghnewspaper.com/840810/html/diplom.htm>

این موضوع است که مبارزه با آمریکا و کوتاه نمودن دست این کشور از ایران به صورت امری واجب و بدیهی برای انقلابیون پیرو امام درآمده بود. امام همچنین در بیانات دیگری در دوم اردیبهشت ۱۳۵۷ روابط ایران با آمریکا را روابط یک غارت شده با یک غارتگر دانسته و گفته بود:

ملت ما برای همه چیز آماده است، ادامه روابط با آمریکا برای ما چه سودی دارد،
الهی این روابط هر چه زودتر قطع شود.^۱

زمینه‌های کوتاه مدت واقعه

به جز زمینه‌های فکری بلند مدتی که ریشه‌ی این حرکت تاریخی را ایجاد کردند یک سری عوامل محیطی در آن زمان باعث انجام این کار شدند. مهمترین اتفاق پذیرش شاه توسط آمریکا بود. شاه پس از فرار از ایران به آمریکا نرفته بود ولی بعداً به بهانه‌ی بیماری می‌خواست به آمریکا برود. حکومت آمریکا که از بازتاب این کار در ایران بیم داشتند مانع از این کار می‌شدند^۲ ولی برای به دست آوردن اعتماد دیگر حکمرانان تحت نفوذ خود مجبور به پذیرش شاه شد^۳ و شاه در روز ۲۲ اکتبر ۱۹۷۹ برابر با ۳۰ مهر ۱۳۵۸ وارد نیویورک شد.^۴

دانشجویانی که سفارت را اشغال کردند دلیل اصلی آن را ترس از تکرار سناریوی کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و بازگشت شاه به حکومت توسط عوامل امریکایی می‌دانند. استدلال دانشجویان برای هم به این صورت بود: «ضعف‌های دولت موقت، ضریب امنیت ملی را کاهش داده است و با توجه به مخالفت‌های آمریکا با انقلاب ایران، کودتای دیگر در راه است، کودتایی از جنس کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲. آمریکا، به بهانه مداوا شاه را به کشور خود پذیرفته است.

^۱ باقی ص ۵۵

^۲ باقی ص ۱۶

^۳ باقی ص ۱۷

^۴ باقی ص ۱۸

عکس‌العمل امام در مورد واقعی اشغال سفارت آمریکا

دانشجویان همان روز تسخیر سفارت، اطلاعیه‌ای را منتشر کردند که در انتهای آن اهداف خود را از این عمل بدین صورت معرفی کرده بودند:

- اعتراض به آمریکا جهت پناه دادن و استفاده از شاه جنایتکاری که قاتل ده‌ها هزار زن و مرد به خون خفته در این مملکت است.
- اعتراض به آمریکا به علت ایجاد فشار تبلیغاتی مسموم و انحصاری و کمک و حمایت از افراد ضدانقلابی فراری بر علیه انقلاب اسلامی ایران.
- اعتراض به آمریکا به خاطر توطئه‌ها و دسیسه‌های ناجوانمردانه‌اش در مناطق مختلف کشور ما و نفوذ در ارگان‌های اجرایی مملکت.
- اعتراض به آمریکا به دلیل نقش مخرب و خانمان‌برانداز خود در برابر رهایی خلق‌های منطقه از دام امپریالیسم که هزاران هزار انسان مومن و انقلابی را به خاک و خون می‌کشد.^۱

امام در روز ۱۴ آبان یعنی فردای اشغال سفارت آمریکا در تهران در سخنرانی‌ای در جمع کارکنان بیمه‌ی مرکزی ایران در شهر قم با موضوع توطئه‌های آمریکا اولین عکس‌العمل خود و حکومت جمهوری اسلامی ایران را نسبت به کار دانشجویان نشان دادند.

و آن مرکزی هم که جوان‌های ما رفتند گرفتند - آن طور که اطلاع دادند - مرکز جاسوسی و مرکز توطئه بوده است. آمریکا توقع دارد که شاه را ببرد به آنجا مشغول توطئه، پایگاهی هم اینجا برای توطئه درست کنند، و جوان‌های ما بنشینند و تماشا کنند. باز ریشه‌های فاسد به فعالیت افتاده بودند که ما هم دخالتی نکنیم و جوان‌ها را بگوییم که شما بیرون بیاید از آنجاییکه رفتند. جوان‌ها

^۱ روزنامه‌ی شرق شماره‌ی ۳۳۲

<http://www.sharghnewspaper.com/830813/html/spc4.htm>

یک کاری کردند برای اینکه دیدند، آخر ناراحت کردند این جوان‌ها را. یک شاهی که در طول پنجاه سال این مملکت را به غارت کشیده است و به چپاول برده است و داده است و داده خوردند و خودش خورده است، و بالاتر از این، این قدر قتل نفس کرده است، کشتار عمومی کرده است، پانزده خرداد - آن طوری که معروف شد - پانزده هزار کشته شده است. در روز پانزده خرداد و از آن وقت تا حالا شاید صد هزار نفر ما مقتول داشته‌ایم و چند صد هزار نفر معلول داشته‌ایم، که ما هر روز مواجه با این معلول‌ها هستیم. الان به من گفتند که معلولینی که در اینجا هستند روز عید غدیر، معلولین یک دسته‌ای از اینهاست. بسیاری از اینها همان معلولین زمان این انقلاب است و به دست آنها شده. گفتند که روز عید غدیر جلسه‌ای دارند شما هم بیایید، البته من هم می‌روم آنجا. توقع دارند که یک کسی که به این ملت آن طور کرده است و حالا آمریکا با یک بهانه‌ی بی‌خود او را برده است نگه داشته در پناه خودش، و برایش وسایل آرامش تهیه کرده است، و به اسم مریض بودن یا به واقع مریض بودن - فرقی نمی‌کند - او را برده در آنجا و نگه داشته، و جوان‌های ما که آنجا اظهار مخالفت می‌کنند، آنها را یا متفرق می‌کنند یا حبس می‌کنند.^۱

... امروز خیانت‌های زیرزمینی است. یک توطئه‌های زیرزمینی است که توطئه‌های زیرزمینی در همین سفارتخانه‌ها که هست دارد درست می‌شود، که مهمش و عمده‌اش مال شیطان بزرگ است که آمریکا باشد.^۲

^۱ صحیفه‌ی امام جلد ۱۰ صص ۴۹۱-۴۹۲

^۲ صحیفه‌ی امام جلد ۱۰ ص ۴۹۳

مذاکره

پس از اشغال لانه‌ی جاسوسی (تعبیر امام از سفارت آمریکا) گروهی از طرف جیمی کارتر رئیس‌جمهور آمریکا قصد سفر به ایران برای گفتگو و مذاکره برای آزادی گروگان‌ها داشتند. امام با شنیدن خبر اعزام این هیئت پیغامی داد که امکان هر گونه مذاکره را ملغی کرد. امام در روز ۱۶ آبان ۱۳۵۸ (برابر با ۱۶ ذی‌الحجه ۱۳۹۹) در پیام خطاب به شورای انقلاب و مسئولان دولتی با عنوان عدم ملاقات با نمایندگان آمریکا می‌فرماید:

از قرار اطلاع نمایندگان ویژه کارتر در راه ایران هستند و تصمیم دارند به قم آمده و با این جانب ملاقات نمایند. لهذا لازم می‌دانم متذکر شوم دولت آمریکا که با نگهداری شاه، اعلام مخالفت آشکار با ایران را نموده است و از طرفی دیگر آن طور که گفته شده است سفارت آمریکا در ایران محل جاسوسی دشمنان ما علیه نهضت مقدس اسلامی است، لذا ملاقات با من به هیچ وجه برای نمایندگان ویژه ممکن نیست و علاوه بر این:

۱. اعضای شورای انقلاب اسلامی به هیچ وجه نباید با آنان ملاقات نمایند.

۲. هیچ یک از مقامات مسئول حق ملاقات با آنان را ندارند.

۳. اگر چنانچه آمریکا، شاه مخلوع - این دشمن شماره یک ملت عزیز ما - را به ایران تحویل دهد و دست از جاسوسی بر ضد نهضت ما بردارد، راه مذاکره در موضوع بعضی از روابطی که به نفع ملت است باز می‌باشد.^۱

^۱ صحیفه‌ی امام جلد ۱ ص ۵۰۳

احتمال جنگ بین ایران و امریکا و نظر امام در این مورد

امام خمینی اصلی‌ترین موضع خود در مورد واقعه‌ی گروگانگیری و تبعات آن را در روز ۱۶ آبان طی سخنرانی‌ای با عنوان توطئه‌های امریکا در جمع دانشجویان دانشکده‌ی اقتصاد اصفهان مطرح ساخته‌اند که شامل تأیید کار دانشجویان، امید دادن به دانشجویان، ملغی دانستن احتمال حمله‌ی نظامی امریکا به ایران^۱، و رسوا سازی نقشه‌های شوم امریکا می‌باشد. بخش‌هایی از این سخنرانی به شرح زیر است.

شما می‌بینید که الان مرکز فساد امریکا را جوان‌ها رفته‌اند گرفته‌اند و امریکایی‌هایی هم که در آنجا بودند گرفتند و آن لانه فساد را به دست آوردند و امریکا هم هیچ غلطی نمی‌تواند بکند و جوانها مطمئن باشند که آمریکا هیچ غلطی نمی‌تواند بکند، بی‌خود صحبت اینکه اگر دخالت نظامی، مگر امریکا می‌تواند دخالت نظامی در این مملکت بکند؟ امکان برایش ندارد، تمام دنیا توجه‌شان الان به اینجا است. مگر امریکا می‌تواند مقابل همه دنیا بایستد و دخالت نظامی بکند؟ غلط می‌کند دخالت نظامی بکند. نترسید، نترسانید. همین تعبیری که جوانهای ما از روی باز احساسات جوانی کردند که اگر چنانچه امریکا بخواهد دخالت نظامی بکند ما چه خواهیم کرد. اصلا این اگرش را هم نباید بگویند. امریکا عاجز از این است که دخالت نظامی در اینجا بکند، اینها یک مسائلی در پیششان است، یک مطالبی در پیششان است که روی آن مطالب گرفتاریهایی دارند، نمی‌توانند این کارها را بکنند. اگر آنها می‌توانستند دخالت نظامی بکنند، شاه را نگه می‌داشتند. با تمام قدرتش، قدرتهای تبلیغی چیز (تلاش) کردند که نگهش دارند و ملت ما

^۱ گویا در آن مقطع زمانی در بین محافل حکومتی و دانشجویی احتمال اقدام تلافی‌جویانه‌ی امریکا و حمله‌ی نظامی به ایران مطرح بوده که امام نه تنها این احتمال را رد می‌کند حتی مطرح کردن این موضوع را نیز درست نمی‌داند.

اعتنا نکرد به آن و نه تنها او، همه قدرتها پشت سر هم ایستاده بودند که نگه دارند شاه را و نتوانستند نگه دارند برای اینکه ملت ما یک چیزی را که خواست نمی‌شود مقابل ملت بایستد کسی و چه بکند. هیچ ابداء. این مطلب را اصلاً جوان‌های ما پیش نیاورند این مطلب را که دخالت نظامی، آنها همیشه دخالت‌هایشان دخالت‌های شیطنتی است، توطئه است. آنها اگر بخواهند یک کاری هم بکنند، وادار می‌کنند جوانهای ما را که آنها تظاهر بکنند و در تظاهر اعمال آنها بیایند درگیری بکنند یا اینها و یک غائله راه بیندازند که ما نتوانیم یک محیط آزاد پیدا بکنیم، یک محیط آرام پیدا کنیم و مسائلی را که می‌خواهیم طرح بکنیم و می‌خواهیم ایجاد بکنیم، بتوانیم. آنها از این راه شیطنتها پیش می‌آیند. آنها شیطان‌هایشان را پیش همین جوان‌های صاف‌دل عزیز می‌فرستند تبلیغات می‌کنند. می‌نویسند به دیوار چه می‌کنند، چه، چه، چه. یک وقت می‌بینید که یک عده جوان را راه انداختند توی خیابان‌ها به یک تظاهراتی. تظاهرات بحق لکن آنها از همین تظاهرات بحق می‌خواهند استفاده ناحق بکنند.^۱

امام خمینی در مقابل توطئه‌ی اشغال دیگر سفارتخانه‌هایی که برخی برای زیر سوال بردن جریان اشغال سفارت آمریکا و به انزوا کشاندن جمهوری اسلامی ایران در روابط بین‌الملل مطرح می‌کردند آگاهانه به مقابله برخاستند و در همان سخنرانی ۱۶ آبان مانع از ادامه‌ی اشغال سفارتخانه‌های خارجی شدند.

... فرض کنید بیخ گوش آن‌ها بخوانند که خوب انگلیس هم مثل آمریکا، چه فرقی می‌کند! بریزند آنجا را خراب کنند. خوب، عراق هم مثل آنجا، چه فرقی می‌کند، بریزند آنجا را هم بگیرند. فرانسه هم مثل آن‌ها، که ما را معرفی بکنند که نه تنها قضیه روی موازین نیست، قضیه روی هرج و مرج و درهم و برهم و هر که هر

^۱ صحیفه‌ی امام جلد ۱۰ صص ۵۱۶-۵۱۷

کاری دلش می‌خواهد بکند، تا به دنیا بفهمانند به اینکه یک مملکتی است که
محتاج به قیم است ...^۱

در این گفته برخورد چپ‌گرایان با مساله مدنظر امام است ولی برخی جریان‌ات مذهبی هم
پیشنهاد می‌کردند برای آنکه نشان دهیم این جریان چپ و مارکسیستی نیست سفارت شوروی
را نیز بگیریم. امام در مقابل این ایده نیز به همان دلایل ایستادند و اجازه‌ی این کار را ندادند.^۲

شروط آزادی گروگان‌ها

اولین بار شرایط ایران برای مذاکره در مورد آزادی گروگان‌ها را امام در همان پیام تاریخی
خطاب به شورای انقلاب در روز ۱۶ آبان ۵۸ اعلام کرده بود که شامل تحویل شاه و دست
برداشتن آمریکا از جاسوسی علیه نهضت انقلاب بود. تا مدت‌ها با توجه به بسته بودن تمام
راه‌های مذاکره اصولاً هیچ شرطی نیز ارائه نشد تا اینکه امام در طی پیامی که مسئولیت حل
مسأله‌ی گروگان‌ها را به مجلس واگذار کرد شرایط اصلی را برشمرد که عبارتند از^۳

۱. آزاد گذاشتن تمامی سرمایه‌های ایران
۲. لغو تمام ادعاهای آمریکا علیه ایران
۳. تضمین عدم دخالت سیاسی و نظامی آمریکا در ایران
۴. بازپس دادن اموال شاه^۴

^۱ صحیفه‌ی امام جلد ۱۰ ص ۵۲۲

^۲ روایت محمد موسوی خوئینی‌ها از تسخیر سفارت آمریکا، روزنامه‌ی شرق شماره‌ی ۶۱۵

^۳ باقی ص ۱۰۰

^۴ همانطور که اشاره شد یکی از مهم‌ترین خواست‌های ایران بازپس‌گیری خود شخص شاه بود که بعداً
استرداد اموال شاه نیز اضافه شد. با فوت شاه در یک بیمارستان نظامی در قاهره در تاریخ ۵ مرداد ۱۳۵۹
شرط استرداد شاه به خودی خود از بین رفت.

پایان ماجرا

پس از تشکیل اولین مجلس شورای اسلامی امام خمینی پیگیری ماجرای گروگانگیری را در پیامی به مناسبت حج در تاریخ ۱۱ شهریور ۱۳۵۹^۱ با همان شرایط ذکر شده به مجلس سپردند. مجلس نیز موضوع را به دولت ارجاع داد (با نخست وزیری شهید رجایی) و دولت الجزایر به عنوان میانجی دولت‌های ایران و آمریکا از سوی دو کشور پذیرفته شد و متعاقباً مذاکرات پرفراز و نشیب و فشرده‌ای در الجزیره و تهران به جریان افتاد و بیانیه‌ای به توافق دو کشور ایران و آمریکا رسید و انتشار یافت، قرار شد همزمان با اجرای بیانیه، گروگان‌ها آزاد شوند. در این مذاکرات شرایط چهارگانه‌ی مصوب مجلس شورای اسلامی که برگرفته از پیام ۱۱ شهریور امام بود مبنای گفتگو قرار گرفت. نتیجه‌ی مذاکرات در واقع تهیه دو بیانیه و چند سند تعهد بود:

۱. بیانیه‌ی اصلی شامل اصول کلی

۲. بیانیه‌ی حل و فصل دعاوی

۳. سند تعهدات طرفینی

که مجموعاً به نام بیانیه‌های الجزایر معروف شد. علت انتخاب کلمه‌ی بیانیه بجای قرارداد یا توافقنامه نیز این بود که مذاکره‌ی مستقیمی بین ایران و آمریکا انجام نگرفته بود. به دنبال صدور بیانیه‌ی الجزایر و امضای دستورالعمل اجرایی آن توسط جیمی کارتر در آخرین روز ریاست جمهوری‌اش در ۱۹ ژانویه ۱۹۸۱ برابر ۲۹ دی ۱۳۵۹ و انتقا حدود ۸ میلیارد دلار از دارایی‌های ایران از بانک فدرال رزرو نیویورک و شعب خارجی بانک‌های آمریکایی به یک حساب امانی دولت الجزایر نزد بانک انگلیس، یک روز بعد در تاریخ ۳۰ دی ۱۳۵۹ برابر ۲۰ ژانویه‌ی ۱۹۸۱ تعداد ۵۲ آمریکایی که چند ساعت پیش از پایان ریاست جمهوری کارتر آزاد شده بودند، چند دقیقه پس از انجام مراسم سوگند رونالد ریگان رئیس

^۱ باقی ص ۱۰۰، جستجوهای نگارنده‌ی مقاله برای یافتن این پیام در صحیفه‌ی امام به نتیجه نرسید.

جمهور جدید آمریکا، از طریق الجزایر روانه‌ی آمریکا شدند و متعاقب آن اجرای بندهای بیانیه و مذاکرات مربوط به آن آغاز شد.^۱ و بدین گونه این ماجرا نیز با برجاگزاردن تمام آثار خود به پایان رسید.

پیشنهاد

با توجه به اینکه اکثر مبارزات ملت ایران با آمریکا بر اساس این موضوع انجام گرفته است که از استعمار و زیر سوال بردن استقلال ایران جلوگیری شود، اکنون که ملت ایران استقلال خود را به تمامی دنیا ثابت کرده است و ایران بدون نیاز به همکاری و پشتیبانی هر کشور دیگری با اکثر قدرت‌های دنیا روابط تجاری و سیاسی دارد و تابحال سر تسلیم به هیچ کشوری فرود نیاورده است در صورت برقراری روابط با آمریکا استعمار نوی ایران توسط آمریکا منتفی است.

تحریم‌های اقتصادی که بعد از قطع روابط ایران و آمریکا در اثر گروگانگیری سفارت بر علیه ایران تدوین شد در بسیاری موارد باعث تضعیف ساختارهای صنعتی و اقتصادی ایران شده است. آمریکا به جز این تحریم‌ها فشارهای اقتصادی دیگری را نیز به حکومت ایران وارد می‌کند.^۲

^۱ باقی صص ۱۰۰-۱۰۲

^۲ نمونه ای از این فشارها، ممانعت آمریکا از پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی است. طی ۹ سال گذشته ایران ۲۱ بار تقاضای عضویت خود را به سازمان ارائه کرده ولی در هر بار با مخالف آمریکا روبرو شده بود (در سازمان تجارت جهانی هر عضوی حق وتو دارد) تا این که سرانجام درخواست ایران برای عضویت در سازمان تجارت جهانی در بیست و دومین بار ارائه در شورای عمومی این سازمان و در شرایط خاص موضوع پرونده‌ی هسته‌ای ایران - و در واقع به عنوان امتیازی برای ایران برای دست کشیدن از فعالیت‌های هسته‌ای‌اش - پذیرفته شد.

به جز تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی، آمریکا به عنوان برترین قدرت جهان (حداقل در نگاه دیگر کشورهای دنیا) حرف اول را در بسیاری از روابط بین‌الملل می‌زند. اکنون که ایران با آمریکا روابط سیاسی ندارد ارتباطاتش با دیگر کشورها نیز تحت تاثیر فشار آمریکا کمتر می‌شود.

به نظر نگارنده اکنون این موقعیت برای کشورمان فراهم است که بدون دست کشیدن از مواضع پایه‌ای انقلاب با آمریکا رابطه برقرار نماید - رابطه‌ای از نوع رابطه‌ی دو طرف برابر نه از نوع رابطه‌ی قوی و ضعیف - تا فشارهای اقتصادی-سیاسی بر کشورمان کمتر شود و بتوانیم کشوری آباد و پیشرفته داشته باشیم. مطمئناً در صورت برقراری روابط با آمریکا، دید آمریکا به هیچ وجه چون قبل از انقلاب نخواهد بود.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

واقعه‌ی گروگانگیری سفارت آمریکا در تهران یکی از مهمترین نقاط عطف تاریخ معاصر کشورمان است که تأثیرات بسیار شگرفی را برای سیاست و اقتصاد کشور در پی داشت. بررسی نقش امام خمینی به عنوان تأثیرگذارترین فرد تاریخ معاصر ایران - و یکی از مردان تأثیرگذار تاریخ معاصر جهان - در ایجاد و ادامه‌ی حرکت از ابتدای اشغال سفارت تا ۴۴۴ روز بعد که گروگان‌ها آزاد شدند امری مهم در مطالعه‌ی این واقعه‌ی تاریخی می‌نماید.

در این نوشتار سعی بر این بوده است که نقش عظیم امام در روند ماجرا در سه بازه‌ی زمانی «قبل از انقلاب»، «پروزی انقلاب تا اشغال سفارت» و «بعد از تسخیر سفارت» بررسی شود. که نگارنده ناتوانی خود را در رسیدن به این هدف معترف است. امید است با شناسانده شدن بیشتر ابعاد این واقعه‌ی تاریخی از طریق رسانه‌های فراگیر در سطح کشور و جهان امکان سوء برداشت از سخنان و اعمال انجام شده در آن زمان کمتر گردد. در این صورت است که امکان ایجاد ارتباط سالم دو طرفه بین ایران و آمریکا نیز بیشتر خواهد بود.

منابع

۱. باقی، عمادالدین، *انقلاب و تنازع بقا (پژوهشی در زمینه‌ها و پیامدهای اشغال سفارت آمریکا در ایران ۱۳ آبان ۱۳۵۸)*، تهران: موسسه چاپ و نشر عروج، پاییز ۱۳۷۶
۲. صحیفه امام مجموعه آثار امام خمینی (س): (بیانات، پیامها، مصاحبه‌ها، احکام، اجازات شرعی و نامه‌ها) تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، موسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۷۸ (ارائه شده در قالب لوح فشرده روح‌الله ۲ موسسه‌ی ظفر رایانه‌ی تهران، بنیاد خیریه فرهنگی شهید آیت‌الله قدوسی (ره)). (در این مقاله از جلد‌های ۱ و ۳ و ۱۰ استفاده شده است.)
۳. ابتکار، معصومه، *تسخیر (اولین روایت مکتوب از درون سفارت تسخیرشده‌ی آمریکا در تهران)*، تهران انتشارات اطلاعات، چاپ اول ۱۳۷۹ مترجم و ویراستار: فریبا ابتهاج شیرازی، ترجمه‌ای از:
Ebtekar, Masoume, *Takeover in Tehran*, Talon Books, CANADA, 2000
۴. خواجه سروی، غلامرضا، "پیروزی یا شکست؟ (نگاهی به اشغال لانه جاسوسی آمریکا)" مجموعه مقالات سایت مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۰ آبان ۱۳۸۴
<http://www.irdc.ir/article.asp?id=80>
۵. روزی طلب، محمد حسن، "۴۴۴ روز؛ وقایع نگاری تسخیر لانه جاسوسی" مجموعه مقالات سایت مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۰ آبان ۱۳۸۴
<http://www.irdc.ir/article.asp?id=75>
۶. سایت <http://www.imam-khomeini.com>
۷. "روایت محمد موسوی خوئینی‌ها از تسخیر سفارت آمریکا"، روزنامه‌ی شرق شماره‌ی ۶۱۵ (سال سوم) سه‌شنبه ۱۰ آبان ۱۳۸۴

۸. محمودی، فرشاد، "بریتانیا، سفارتی که هرگز اشغال نشد - تسخیر ناتمام"،
ویژه‌نامه‌ی ۱۳ آبان ۱۳۵۸، ضمیمه‌ی روزنامه‌ی شرق شماره‌ی ۳۳۲ (سال دوم)،
چهارشنبه ۱۳ آبان ۱۳۸۳
۹. "نمی‌دانستیم آنجا خاک آمریکاست - گفت و گو با علی اکبر زحمتکش از
دانشجویان تسخیر کننده سفارت آمریکا"، ویژه‌نامه‌ی ۱۳ آبان ۱۳۵۸، ضمیمه‌ی
روزنامه‌ی شرق شماره‌ی ۳۳۲ (سال دوم)، چهارشنبه ۱۳ آبان ۱۳۸۳
۱۰. "اطلاعیه شماره یک دانشجویان پیرو خط امام پس از تسخیر"، ویژه‌نامه‌ی ۱۳ آبان
۱۳۵۸، ضمیمه‌ی روزنامه‌ی شرق شماره‌ی ۳۳۲ (سال دوم)، چهارشنبه ۱۳ آبان
۱۳۸۳
۱۱. مقدادیان، رضا، "افشاگری دردسرساز"، ویژه‌نامه‌ی ۱۳ آبان ۱۳۵۸، ضمیمه‌ی
روزنامه‌ی شرق شماره‌ی ۳۳۲ (سال دوم)، چهارشنبه ۱۳ آبان ۱۳۸۳
۱۲. "گفت و گو با سیدنژاد عضو اولین شورای مرکزی دفتر تحکیم وحدت"، ویژه‌نامه‌ی
۱۳ آبان ۱۳۵۸، ضمیمه‌ی روزنامه‌ی شرق شماره‌ی ۳۳۲ (سال دوم)، چهارشنبه ۱۳
آبان ۱۳۸۳
۱۳. ایلانلو، مژگان، "بیابید تاریخ را تماشا کنیم - سه‌گانه‌ای از سیزده آبان"، ویژه‌نامه‌ی
۱۳ آبان ۱۳۵۸، ضمیمه‌ی روزنامه‌ی شرق شماره‌ی ۳۳۲ (سال دوم)، چهارشنبه ۱۳
آبان ۱۳۸۳
۱۴. قوچانی، محمد، "حیات ما در جنگ با آمریکا - تحولات نسل ۱۳ آبان"،
ویژه‌نامه‌ی ۱۳ آبان ۱۳۵۸، ضمیمه‌ی روزنامه‌ی شرق شماره‌ی ۳۳۲ (سال دوم)،
چهارشنبه ۱۳ آبان ۱۳۸۳
15. Microsoft® Encarta® 2006 [DVD]. Redmond, WA: Microsoft Corporation,
(مطالب مربوط به تاریخ ایران و تسخیر سفارت آمریکا - نقشه‌ی زمانی جهان) 2005